

PLASTICIENI DIN DOMENIUL ARTEI TEXTILE FORMAȚI ÎN CADRUL ȘCOLILOR DE PESTE HOTARELE RSSM

PROCOP Natalia

Institutul Patrimoniului Cultural, Academia de Științe a Moldovei

Abstract: *Fine artists in textile art which were formed in the schools abroad Moldova SSR. In the textile art from the period of MSSR have been activating a number of artists, schooled in big cultural centers of the Union: Lvov (N. Ciornaia, V. Ivanciuc, I. Suh), St. Petersburg (V. Damir), Moscow (V. Grama, A. Negura), Tallinn (L. Shevchenko, I. Baba), Vitebsk (L. Cravcenco) and in European centers, as Budapest (A. Negura) etc., who left their mark on creation. They entered in the creative competition in Moldovan batik and tapestry genres in early 80's, with new visions, practicing the abstract art or just figurative one. Activating as senior lecturers at specialized institutions from Chisinau, they had conditioned the emergence of a new generation of artists as: A. Uvarova, E. Cemortan-Voloshin, T. Trofimov, V. Tarasenco, I. Leahu etc.*

Cuvinte cheie: *artă textilă, batik, tapiserie, tehnică, abstracționism*

Articolul de față este un studiu care elucidează evoluția artei textile (batik, tapiserie), fiind analizate lucrările artiștilor plastici, școlii în instituțiile de peste hotarele RSSM. Baza metodologică a cercetării o constituie metoda istorico-teoretică, care permite sintetizarea procesului evolutiv al artei textile. Metoda istorico-comparativă elucidează nivelul dezvoltării genului abordat în comparație cu diverse centre culturale, în care au efectuat studiile viitorii artiști plastici. În cazul analizei lucrărilor de artă sunt utilizate metodele formal-stilistică, interpretativă, axiologică ș.a.

Anii '80 ai secolului XX sunt caracterizați în arta națională prin fluxul artiștilor care și-au făcut studiile în instituțiile superioare din URSS: V. Avrușevici (Moscova), A. Drobaha (Lvov, 1979), O. Drobaha (Lvov, 1979), N. Ciornaia (Lvov, 1981), V. Damir (Sankt Petersburg, 1988), V. Ivanciuc (Lvov, 1984), I. Șuh (Lvov, 1985), V. Grama (Moscova, 1986), L. Șevcenco (Tallinn, 1987), I. Baba (Tallinn, 1987) ș.a. Familiarizându-se cu specificul școlii, reveniți acasă, artiștii plastici și-au creat un stil propriu. Aceștia intră în competiția creatoare din domeniul batik-ului și tapiseriei din Moldova la începutul anilor '80 cu viziuni noi, practicând arta abstractă (A. Drobaha, V. Damir, I. Baba) sau optând pentru figurativ (V. Grama, I. Șuh, V. Ivanciuc, L. Șevcenco).

În anii '80-'90 ai secolului XX în spațiul RSSM persista opinia că arta decorativă este o artă minoră, de tip uzual sau, cel mult, de înfrumusețare a ambianței, astfel încât aceasta nu este în stare să valorifice teme de mare actualitate și idei social-filosofice. Cu toate acestea, arta textilă parcurge o etapă nouă în evoluția sa. Spre exemplu, în domeniul tapiseriei profesioniste autorii apelează „la structuri formale sau figurație redusă și la alegorii subtile de semnificație universală” [10, p. 53]. Un aspect similar îl atestăm și în cazul batik-ului, lucrările fiind realizate într-o viziune preponderent abstractă. În pofida situației sociale de criză a „restructurării gorbacioviste”, la sfârșitul anilor '80 are loc un proces de renovare a vieții artistice și se creează un nou mediu de libertate de creație pentru pictorii din Moldova. Unul dintre autori care a contribuit esențial la dezvoltarea artei textile este Alexandr Drobaha. Președintele Uniunii

Designerilor din Republica Moldova, Grigore Bosenco a afirmat la vernisajul lui Alexandr Drobaha că artistul, fiind elevul profesorului Vladimir Avruțevici, l-a depășit pe profesorul său [11, p. 6]. Menționăm cu această ocazie că V. Avruțevici a absolvit Institutul de textile din Moscova și ulterior a fost colegul lui A. Drobaha mulți ani la rând.

Absolvent al colegiului de Arte Plastice și Teatru din Odesa (Ucraina) și al Institutului de Artă Aplicată și Decorativă din Lvov, Alexandr Drobaha, pe parcursul evoluției sale artistice, și-a creat propriul stil, combinația dintre tehnica batik-ului liber, rece și diverse tehnici de autor. El impresionează mult prin tehnologia aplicării, prin viziunea sa filosofică, pe care o realizează cu o deosebită măiestrie, obținută în urma bogatei experiențe creative. Un alt punct forte al autorului este finețea gamei cromatice, care conferă spațiu compozițiilor.

Pe parcursul activității sale artistice autorul organizează multe expoziții personale și de grup în Moldova, Ucraina, Polonia, România, Rusia, Austria, Italia [6]. Este participant permanent la expozițiile organizate de UAP, de fiecare dată impresionând prin înalta sa măiestrie în realizarea grafică a textilelor. Spre deosebire de alți colegi ai săi (Natalia Ciornaia, Irina Șuh, Vasile Ivanciuc), care practică și alte genuri ale artelor plastice (design-ul vestimentar, tapiseria, pictura, prelucrarea artistică a lemnului, grafica), A. Drobaha este fidel tehnicii batik. Experimentând asupra tehnicii, autorul obține efecte inedite, ceea ce face ca lucrările sale să fie înalt apreciate în cadrul expozițiilor. Lucrările lui sunt asemeni unei bijuterii prelucrate minuțios grafic, atingând expresivitatea maximă și rămânând, totodată, foarte aeriene (trăsătură principală în realizarea unui batik).

Artista Tatiana Șuvalova a studiat la Școala Superoară de Artă Industrială „V. Muhina” din Sankt Petersburg, secția artă textilă, finisând studiile în anul 1980. Este membru UAP din Moldova din anul 1985. Participă activ la expozițiile republicane cu lucrările *Grădină azurie*, 1982; *Motiv autumnal*, 1984; *Prima zăpadă*, 1985 ș.a. De la mijlocul anilor '90 este stabilită în Germania unde își continuă activitatea artistică în domeniul picturii.

Un alt absolvent al Institutului de Arte Aplicate și Decorative din Lvov, Ucraina, catedra Design Vestimentar (perioada anilor 1976–1981) Natalia Ciornaia s-a impus în viața artistică în anii 1985, debutând la expozițiile de grup organizate de Uniunea Artiștilor Plastic. Primele sale lucrări au fost executate în tehnica batik-ului rece, inspirate din peisajele localității de baștină „Legenda Orheiului vechi. Parcul toamna” 1984, „Legenda Orheiului vechi” 1987-1988. Ambele lucrări reflectă file din istoria regiunii unde sunt reprezentate fie un peisaj realist („Legenda Orheiului vechi. Parcul toamna”) sau scene de luptă („Legenda Orheiului vechi”). Ulterior „Legenda Orheiului vechi” a fost achiziționată de fondul plastic al UAP. În aceeași perioadă în cadrul Expoziției Republicane „Tinerimea Moldovei” autoarea expune și un costum realizat în tehnica batik-ului rece cu genericul „Motive din Răciula”. Baștina tatălui, satul Răciula a servit autoarei sursă de inspirație. Motivele fitomorfe predomină compoziția, fiind și centrul de interes al lucrării.

În anii '94-95 creația autoarei se caracterizează prin crearea tapiseriilor de dimensiuni mari „Căderea R – I” 1994, „Interior de sat” 1995, specificul cărora este abstracționismul. La tehnica tapiseriei artista revine în anul 2012 în lucrarea „Eu sunt alt copac”. Motivul figurativ este realizat în tehnica tapiseriei și a croșetei.

Cu toate că a practicat executarea panourilor decorative în tehnica tapiseriei și a batik-ului, pe parcursul activității sale creative Natalia Ciornaia a realizat numeroase colecții conceptuale: „Domnișoara – portret”, „Comorile de Montezuma” 2002, „Marea” 2001, „Câine ciobănesc german”, „Vânt spaniol” ș.a. Artista este membru al Uniunii artiștilor plastici din Republica Moldova din anul 2009, al Uniunii Design-erilor din Re-

publica Moldova din anul 2001. A fost distinsă cu Diploma de Laureat al Festivalului Modei. Este fondatorul „Teatrului de Modă Conceptuală” și a „Asociației Artă, Cultură, Educație”. Este participantă activă la expoziții, simpozioane naționale și internaționale din Republica Moldova, România, Ucraina, Rusia, Germania, Polonia, Franța, Israel, SUA, Canada.

Figura 1: Natalia Ciornaia, „Comorile de Montezuma” 2002 [1]

Figura 2: Irina Șuh, „Trei”, 1984, restaurată în 1985–1988, [3]

Unul dintre reprezentanții care practică pe larg tehnica batik-ului în Republica Moldova este Irina Șuh. Absolventa Institutului de Artă Aplicată și Decorativă din Lvov, secția Design Vestimentar, în primii ani ea a activat în domeniul design-ului vestimentar, ocupând locuri de frunte la expozițiile-concurs unionale și internaționale (din Grecia, Bulgaria, Mongolia – în anul 1986 și Estonia – în anul 1987) și la festivalurile modei (Estonia – 1988, Rusia, India, Belgia, Germania, Austria – 1989, Ucraina – 1994) [8]. Lucrarea cu care a evoluat în domeniul batik-ului, în anul 1984, este intitulată *Trei*, fiind executată pe bumbac. Irina Șuh este unul dintre autorii tehnicii batik-ului bine cunoscuți nu numai în Republica Moldova, ci și peste hotarele ei. Artista participă periodic la expozițiile din străinătate, fiind și membru al Asociației Designerilor din Moscova (Federația Rusă), din 1988. Din același an este membru al Uniunii Designerilor din Republica Moldova, iar din anul 1999 e membru al UAP din republică.

Vlad Bolboceanu (membru titular a UAP din Republica Moldova din 1993, fiind în acea perioadă și șeful catedrei Artă Decorativă Aplicată a Universității de Stat al Artelor), în recomandarea Irinei Șuh ca membru titular al UAP, a evidențiat faptul că lucrările autoarei „acționează asupra sensibilității și memoriei; contemplându-le, ai senzația că ele aparțin unui îndelungat proces istoric, au rădăcini în structurile cele mai profunde ale tradiției noastre spirituale.

Compozițiile Irinei Șuh atestă nu numai vocație imaginativă, ce presupun un amestec de real și fantastic, ci și o aplecare spre fabulație, spre mit” [8]. În diversitatea tematică a lucrărilor sale întâlnim peisaj, compoziții de gen, portrete etc. Lucrările autoarei sunt realizate în gama cromatică complicată, cu tonalități bine alese. Întreaga creație în domeniul batik-ului, începând cu anul 1984 până la ora actuală, a evoluat atât în utilizarea suportului textil (de la bumbac la mătase) cât și în modul de structurare compozițională și a subiectului abordat.

Primele lucrări se caracterizează prin utilizarea petelor plate decorative și prin stilizări expresive și naive ale figurii umane. Batik-urile din anii 1996 sunt de o finețe grafică și picturală deosebită, iar cele din anii 2000 se deosebesc prin culori vii, pete decorative și stilizări dure, dispărând picturalitatea evident pronunțată. Prelucrările minuțioase și gama aleasă cu măiestrie plasează autoarea în rândurile celor mai importanți artiști plastici de profil.

Un alt reprezentant al Institutului de Artă Aplicată și Decorativă din Lvov este Vasile Ivanciuc. Fiind activ în viața artistică a Republicii Moldova participă cu batik-urile sale la numeroase expoziții și tabere de creație. Pânzele lui impresionează printr-o gamă cromatică bogată, inedită. Combinația unică a ideii, culorii și plasticii exprimă individualitatea batik-urilor acestui artist.

Studiile în colegiul din Cosău (regiunea Ivano-Frankovsk, Ucraina), secția Prelucrarea artistică a lemnului, lasă amprenta în textilul autorului, mai ales, în ceea ce privește formele motivelor realizate, gama cromatică pală, ce amintește culoarea lemnului. În opinia criticului de artă Tudor Braga, „fiecare lucrare este individualizată, depășind particularitățile etosului cultural al școlii în care s-a format. Vasile Ivanciuc experimentează mult în vederea obținerii expresivității ideilor, având o grijă aparte pentru acuratețea echilibrării valențelor culorii în raport cu facturile stofelor utilizate la configurarea discursului plastic” [7]. În textilul conceptual este prezentă sinteza ideii și a expresivității laconice a formei.

Începând cu mijlocul anilor '80, întreaga artă a batik-ului evoluează spre o nouă stilistică și prin lucrările lui Veaceslav Damir. Studiind la Academia de Arte Aplicative și Decorative, „V. Muhina” din Sankt Petersburg, secția textile, V. Damir demonstrează amprenta școlii prin conceptul său artistic. Pe lângă alte genuri artistice pe care le-a practicat, cel care l-a consacrat a fost batik-ul, realizat cu un înalt profesionalism în ce privește compoziția, gama cromatică și tehnologia executării. La începutul carierei sale artistice, V. Damir manifestă predilecție pentru un batik pur decorativ, subiectul fiind sugerat doar convențional [5]. Autorul execută batik-uri inedite în limbaj esențializat prin rigoarea geometrică și ritmică a compoziției, caracterizate printr-o finețe cromatică. O asemenea lucrare este intitulată „Compoziție”, fiind executată în tehnica mixtă. În deceniul al nouălea autorul îmbogățește fondul artei decorative al republicii cu lucrările: „Relaxare”, „Seară de primăvară”, „Pârâiașul”, „Lacul”, „Seara pe deal”, „Deșteptarea” [5].

Ion Daghi, membru UAP din Republica Moldova, apreciind lucrările lui V. Damir, a constatat că ele „au zdruncinat emoțiile oamenilor și în afara republicii noastre, și alcătuiesc, pe bună dreptate, un tezaur pentru arta noastră națională” [5], idee la care subscriem și noi în cercetările noastre privind batik-ul național. Lucrările lui V. Damir, dat fiind faptul că sunt realizate în limitele abstracționismului, stil puțin practicat până atunci în arta batik-ului autohton, sunt foarte atrăgătoare atât din punct de vedere plastic cât și artistic, ele caracterizând întreaga sa creație. Astfel, pe bună dreptate putem considera creația lui Veaceslav Damir ca fiind una dintre cele mai reprezentative din anii '90.

Vasile Grama reprezintă artistul plastic al generației sale, a cărui sensibilitate pentru culoare este remarcată „de fascinația naturii vitale” [9, p. 25]. În lucrările autorului se observă influența cursurilor de la Institutul de Textile din Moscova, la baza căruia stă arta figurativă. În creația sa V. Grama practică atât batik-ul cât și tapiseria. După reîntoarcere în Republica Moldova, la începutul anilor '90, artistul plastic realizează lucrări de o finețe deosebită, cu bogate tonalități cromatice, pe care le utilizează în redarea compozițiilor cu flori. Această tematică el o abordează până în prezent.

În activitatea sa V. Grama se axează pe batik-ul executat în tehnica rece, folosind multiple mijloace plastice de expresie și diversificând, cu o deosebită măiestrie, tonalitățile. Compozițiile sale au ca principiu de bază echilibrul („Nocturnă”), fiind, în majoritatea cazurilor, închise („Primăvara”). Cu toate că artistul utilizează mai frecvent liniile reci („Primăvara”), printre lucrările sale atestăm unele executate în linii calde („Înflorire”). Gama preferată de autor este diversă – de la cafeniu, verde până la cyclam sau cu dominantă albastru-închis – negru („Nocturnă”).

Artistul plastic este preocupat de tematica florilor în diverse anotimpuri („Flori autumnale”, „Lumina primăverii”), de perioadele zilei („Nocturnă”) etc. Naturilor sale statice le este caracteristic repertoriul de obiecte redus la strictul necesar. În afara florilor, cum e în cazul lucrării „Lumina primăverii”, câteva fructe vor fi suficiente „În memoriam”. Înșiruirea inventarului de obiecte, diferențiate ca formă, volum și culoare, bogate prin sugestiile geometrico-plastice, ce se întrevăd de la bun început, sugerează temeinicia și complexitatea demersului creator al lui Vasile Grama („În memoriam”).

Ludmila Șevcenco, artist plastic din domeniul artei textile, s-a impus în viața artistică în perioada anului 1988, după finisarea studiilor superioare la Institutul de Stat de Arte Plastice din Tallinn, Estonia (1982–1987). Deosebindu-se prin munca asiduă, artista participă la numeroase expoziții republicane și internaționale: Expoziția Republicană de Artă Decorativă din Chișinău (1988), „Cercetări I”, „Cercetări II” la EREN, Chișinău (1989, 1990), Expoziția Artiștilor Plastici din Republica Moldova în Germania (1991) ș.a. Astfel încât în anul 1995 se învrednicește de primul – locul III în cadrul Expoziției-concurs dedicată Aniversării a 50 ONU (Chișinău), iar în anul 1997 Premiul de Merit la Concursul Internațional de Stampă (Tokio, Japonia).

Figura 3: Vasile Grama, „Bulevard autumnal”, 1995

Figura 4: Ludmila Șevcenco, „Spini”, 2009, [2]

Artista practică batik-ulu în tehnica fierbinte și tapiseria clasică. O trăsătură distinctivă a absolvenților instituției superioare de la Tallinn este realizarea elementelor grafice minuțios prelucrate („Lumea basmului”, 2010; „Domnișoara cu pasărea și peștele”, 2010) ș.a. Una dintre problemele primordiale ale L. Șevcenco este compoziția, fie organizată în pătrat („Profil I” 2011, „Lumea basmului” 2010, „Oraș în toamnă” 2010), în triunghi („Răpirea Europei” 2011) sau pe verticală („Domnișoară cu pasăre și pește” 2010).

Creația artistei este foarte diversă, caracterizându-se prin predominarea elementelor figurative în compoziții abstracte „Oraș în toamnă”, 2010; „Lumea basmului”, 2010; „Domnișoara cu pasărea și peștele”, 2010; „Profil I”, 2011; „Vara”, 2011; „Răpirea Europei”, 2011; „Tet-a-tet”, 2011. O altă trăsătură prezentă în lucrările autoarei sunt portretele în „Lumea basmului”, 2010; „Domnișoara cu pasărea și peștele”, 2010; „Profil I”, 2011; sau a figurilor nude în batik-urile „Vara”, 2011; „Răpirea Europei”, 2011.

Un alt gen abordat de Ludmila Șevcenco sunt peisajele „Ghimpi”, 2009; „Brusture”, 2009 sau naturile moarte „Natură moartă tristă”, 2010; „Natură moartă autumnală”, 2010. Batik-ul „Ghimpi” 2009, (120x90 cm) reprezintă o compoziție deschisă, figurativă în care autoarea lucrează cu tușe expresive specifice tehnicii batik-ului fierbinte. Predominarea gamei reci cu multiple nuanțări de verde domină întreg spațiul compozițional echilibrat cu un roz pal. Verticalitatea motivului principal ghimpul domină întreaga compoziție împărțită în patru orizontale. Similară este și lucrarea „Brusture” 2009 (90x70 cm) cu predominarea gamei negru-alb, centrul compozițional al căreia este amplasat în partea de sus.

Originalitatea și măiestria abordării cu certitudine plasează autoarea printre pleiada artiștilor plastici Alexandr Drobaha, Vasile Grama, Irina Șuh, Vasile Ivanciuc care cu devotament abordează artele textile în Republica Moldova de mai mult de două decenii.

Iurie Baba, absolventul Școlii Republicane de Arte Plastice „I. Repin”, specialitatea Grafică și a Institutului de Stat de Arte Plastice din Tallinn, Estonia, secția grafică [4], practică, de asemenea, tehnica batik-ului. Având o altă speci-

alitate, autorul aduce în creația sa textilă elemente de grafică. Motivele realizate sunt minuțios prelucrate. Iurie Baba practică compoziții foarte diverse, de la cele deschise – „Orașul de aur”, 1997; „Stropire”, 1998, până la cele închise – „Velă roz”, 1998; „Oraș în noapte”, 1992 ș.a.

Aportul artiștilor plastici menționați mai sus este indispensabil nu numai la dezvoltarea artelor vizuale din Moldova, dar și la formarea unei pleiade de artiști tineri (Alla Uvarova, Elvira Cemortan-Voloșin, Tatiana Trofimov, Veronica Tarasenco, Florentin Leancă ș.a.) care abordează genul cu elan creativ.

REFERINȚE BIBLIOGRAFICE ȘI NOTE

- [1] Arhiva personală. Ciornaia Natalia.
- [2] Arhiva personală. Ludmila Șevcenco.
- [3] Arhiva personală. Șuh Irina.
- [4] Arhiva UAP. Dosar Baba Iurie.
- [5] Arhiva UAP. Dosar Damir Veaceslav.
- [6] Arhiva UAP. Dosar Drobaha Alexandr.
- [7] Arhiva UAP. Dosar Ivanciuc Vasile.
- [8] Arhiva UAP. Dosar Șuh Irina.
- [9] Brigalda-Barbas Eleonora. *Vasile Grama sau simfonia calmului reconfortant*. În: Atelier. 2003, nr 1, p. 24-25.
- [10] Simac, A.; *Tapiseria contemporană din Republica Moldova*, Știința, isbn, Chișinău, 2001. 160 p.
- [11] Мигулина, Татьяна. *Как извлечь из цвета свет*. În: Экономическое обозрение. 2009, nr 18(802), с. 6.